

Rozdział 4. Czas trwania autorskich praw majątkowych

Literatura:; *J. Bleszyński*, Czas ochrony majątkowej muzyki w filmie, SI 1994, Nr 21; *M. Poźniak-Niedzielska, J. Szczotka, M. Mozgawa*, Prawo autorskie i prawa pokrewne. Zarys wykładu (red. *M. Poźniak-Niedzielska*), Bydgoszcz 2007; *J. Sieńczyło-Chlabicz* (red.), Prawo własności intelektualnej, Warszawa 2013.

Art. 36.⁴⁰ [Zasady ogólne]

Z zastrzeżeniem wyjątków przewidzianych w ustawie, autorskie prawa majątkowe gasną z upływem lat siedemdziesięciu:

- 1) od śmierci twórcy, a do utworów współautorskich – od śmierci współtwórcy, który przeżył pozostałych;
- 2) w odniesieniu do utworu, którego twórca nie jest znany – od daty pierwszego rozpowszechnienia, chyba że pseudonim nie pozostawia wątpliwości co do tożsamości autora lub jeżeli autor ujawnił swoją tożsamość;
- 3) w odniesieniu do utworu, do którego autorskie prawa majątkowe przysługują z mocy ustawy innej osobie niż twórca – od daty rozpowszechnienia utworu, a gdy utwór nie został rozpowszechniony – od daty jego ustalenia;
- 4) w odniesieniu do utworu audiowizualnego – od śmierci najpóźniej zmarłej z wymienionych osób: głównego reżysera,

⁴⁰ Art. 36 pkt 5 dodany ustawą z dnia 15.05.2015 r. (Dz.U. z 2015 r. poz. 994), która wchodzi w życie 1.08.2015 r., stosuje się do utworów słowno-muzycznych, w których utwór słowny lub utwór muzyczny w dniu 1 listopada 2013 r. podlegał ochronie na podstawie przepisów dotychczasowych, oraz do utworów słowno-muzycznych stworzonych po tym dniu.

autora scenariusza, autora dialogów, kompozytora muzyki skomponowanej do utworu audiowizualnego;

- 5) w odniesieniu do utworu słowno-muzycznego, jeżeli utwór słowny i utwór muzyczny zostały stworzone specjalnie dla danego utworu słowno-muzycznego – od śmierci później zmarłej z wymienionych osób: autora utworu słownego albo kompozytora utworu muzycznego.

Spis treści

	Nb
1. Prawo autorskie a prawo własności	1
2. Tendencja do wydłużania czasu trwania autorskich praw majątkowych	2
3. Czas ochrony autorskich praw majątkowych	3
4. Wyjątki	4
5. Uchylenie wyjątku od zasady 70-letniej ochrony	5
6. Początek biegu terminu wygaśnięcia autorskich praw majątkowych	6
7. Nowa regulacja utworów słowno-muzycznych	7

- 1 1. Prawo autorskie a prawo własności.** Charakterystyczne dla doktryny prawa autorskiego jest komentowanie regulacji poświęconych autorskim prawom majątkowym poprzez pryzmat prawa własności (art. 140 KC). Stanowisko to generalnie nie budzi zastrzeżeń, jako że sam ustawodawca, ustanawiając monopol w zakresie autorskich interesów majątkowych, uczynił to na podstawie konstrukcji prawa własności – na co wyraźnie wskazuje art. 17 PrAut, stanowiący treść autorskich praw majątkowych. Pomimo niewątpliwych analogii autorskie prawa majątkowe w niektórych aspektach ochrony zdecydowanie odbiegają jednak od regulacji prawa własności. W szczególności różnice te dotyczą problematyki czasu obowiązywania prawa. Prawo własności – przypomnijmy – ma charakter bezterminowy, i – co do zasady – trwa tak długo, jak długo istnieje sam przedmiot ochrony, a więc trwa, dopóty istnieje rzecz. Utwór, będąc dobrem niematerialnym, nie podlega jednak charakterystycznemu dla wytworów materialnych procesowi zużycia lub zniszczenia. W konsekwencji kryteria te nie mogą

stanowić tutaj żadnej cezury czasowej. Prawa majątkowe do utworu mogłyby zatem przyjąć charakter praw wieczystych (rozwiązanie takie przyjmuje się w przypadku autorskich praw osobistych) lub praw czasowych o arbitralnie określonym czasie trwania, ustalonym na podstawie kryteriów społeczno-ekonomicznych. Upływ tak wyznaczonego terminu oznaczałby wygaśnięcie autorskich praw majątkowych, a co za tym idzie – powszechną możliwość swobodnego i nieodpłatnego korzystania z utworu. Znamienne dla całej dziedziny dóbr niematerialnych jest drugie z powyższych rozwiązań.

2. Tendencja do wydłużania czasu trwania autorskich praw majątkowych. Prawo autorskie odnośnie do czasu trwania autorskich praw majątkowych ewoluuje w kierunku jego wydłużania. Tendencję tę – choć niekonsekwentnie – realizuje również polski ustawodawca. W PrAut26 okres ochrony autorskich praw majątkowych wynosił 50 lat. Kolejna PrAut52 dokonała wprowadzenia skrócenia tego okresu, początkowo do 20 lat i później do 25 lat, jednakże w obecnie obowiązującej ustawie z 1994 r. czas ochrony podniesiono już odpowiednio do 50 lat, a od 2000 r. – do 70 lat. Obecnie w międzynarodowej doktrynie prawa autorskiego nasilają się poglądy o konieczności dalszego wydłużenia czasu trwania autorskich praw majątkowych.

3. Czas ochrony autorskich praw majątkowych. Zgodnie z zasadą ogólną, wyrażoną w art. 36 pkt 1 PrAut, czas ochrony autorskich praw majątkowych wynosi **70 lat** i liczony jest od chwili śmierci twórcy. W zakresie początku terminu biegu wygaśnięcia praw ustawa przewiduje liczne wyjątki, co jest podyktowane przede wszystkim problematyką współtwórczości oraz trudnościami w ustaleniu osoby autora. Siedemdziesięcioletni ustawowy termin ochrony w praktyce będzie *de facto* ulegał dodatkowemu, nieznacznemu wydłużaniu, co wynika ze szczególnych postanowień art. 39 PrAut w zakresie obliczania czasu trwania autorskich praw majątkowych. W związku z charakterem regulacji, ustanowionych w Rozdziale 4 (panują tu przepisy *iuris cogentis*), niedopuszczalne jest skracanie lub wydłużanie czasu ochrony poprzez czynności prawne.

4 4. Wyjątki. Zastrzeżenie wyjątków od 70-letniego czasu trwania autorskich praw majątkowych, o którym mowa w art. 36 pkt 1 PrAut, nie odgrywa w obecnym stanie prawnym żadnego znaczenia, w szczególności ustawa nie różnicuje w tym zakresie statusu prawnego poszczególnych kategorii utworów.

5 5. Uchylenie wyjątku od zasady 70-letniej ochrony. Upływ wyznaczonego w ustawie 70-letniego okresu ochrony skutkuje wygaśnięciem autorskich praw majątkowych, co w konsekwencji oznacza możliwość swobodnego i nieodpłatnego korzystania z utworu. Ustawą z 11.9.2015 r. o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych oraz ustawy o grach hazardowych (Dz.U. z 2015 r. poz. 1639) uchylono art. 40 PrAut, zawierający istotny wyjątek od powyższej zasady. Regulacja ta nakładała bowiem na niektóre podmioty w związku z korzystaniem przez nie z określonych kategorii utworów, na wskazanych polach eksploatacji, obowiązek uiszczania stosownych opłat na rzecz Funduszu Promocji Twórczości. Z dniem 31.12.2015 r. Fundusz Promocji Twórczości poddano likwidacji.

6 6. Początek biegu terminu wygaśnięcia autorskich praw majątkowych. Pierwsza ustawowa regulacja szczególna w zakresie ustalania początkowego terminu biegu wygaśnięcia autorskich praw majątkowych dotyczy kategorii utworów współautorskich. Siedemdziesięcioletni okres ochrony dla utworów współautorskich liczony jest – w myśl art. 36 pkt 1 PrAut – od śmierci najdłużej żyjącego ze współtwórców.

Kolejny wyjątek obejmuje kategorię **utworów anonimowych** (art. 36 pkt 2 PrAut). Bieg 70-letniego okresu ochrony praw majątkowych do utworu, którego twórca nie jest znany, rozpoczyna się od chwili pierwszego rozpowszechnienia utworu. Przepis powyższy nie obejmuje zatem utworów wydanych pod pseudonimem lub nawet anonimowo, jeśli możliwa jest późniejsza identyfikacja osoby autora. Wydaje się, że powyższe rozwiązanie może budzić pewne wątpliwości. Interpretację przesłanki pierwszego rozpowszechnienia utworu, którego twórca nie jest znany, należy prowadzić na podstawie przepisu art. 6 ust. 1 pkt 3 PrAut, zgodnie z którym utworem rozpowszechnionym jest utwór, **który za zezwoleniem**

twórcy został w jakikolwiek sposób udostępniony publicznie. W przypadku nieznanego twórcy trudno będzie jednak mówić o jego zgodzie na udostępnienie utworu publicznie, a w praktyce kryterium to może okazać się wręcz nieweryfikowalne. Natomiast wobec braku zgody na upublicznienie utworu nie sposób uznać, że w ogóle doszło do jego rozpowszechnienia. Regulację tę cechuje zatem pewna wewnętrzna sprzeczność.

Data pierwszego rozpowszechnienia utworu jest również właściwa dla obliczania czasu trwania praw majątkowych do utworu, do którego autorskie prawa majątkowe przysługują z mocy ustawy innej osobie niż twórca (art. 36 pkt 3 PrAut). Komentowany przepis odnosi się wyłącznie do utworów, do których autorskie prawa majątkowe nabywają pierwotnie inne osoby niż twórca. W obecnym stanie prawnym w rachubę wchodzi tu programy komputerowe stworzone przez pracownika w ramach obowiązków pracowniczych (art. 74 ust. 3 PrAut) oraz utwory zbiorowe, takie jak encyklopedie i publikacje periodyczne, do których autorskie prawa majątkowe przysługują producentowi lub wydawcy (art. 11 PrAut). Tak zwane utwory pracownicze (art. 12 PrAut), w przypadku których nabycie praw autorskich majątkowych przez pracodawcę ma charakter pochodny, pozostają poza jego ramami.

Dla obliczania czasu trwania praw majątkowych do utworów, do których autorskie prawa majątkowe nabywają pierwotnie inne osoby niż twórca, przewidziano – wobec braku ich rozpowszechnienia – kryterium alternatywne – datę ustalenia utworu.

Ostatnia regulacja szczególnie komentowanego artykułu dotyczy ustalania początkowego terminu biegu wygaśnięcia autorskich praw majątkowych do utworu audiowizualnego. Utwór audiowizualny stanowi szczególną postać utworu współautorskiego, wyróżnia go przede wszystkim szerokie grono osób współtworzących (mogą to być nawet dziesiątki, setki osób) przy znacznie zróżnicowanym charakterze poszczególnych wkładów twórczych. Ustawodawca przyjął tutaj rozwiązanie o charakterze pośrednim – z jednej strony, tak jak przy klasycznym utworze współautorskim, przyjmuje się rozwiązanie korzystniejsze dla współtwórców, a więc bieg liczy się od daty śmierci najpóźniej zmarłego ze współtwórców, z drugiej

zaś (ze względu na liczbę osób współtworzących) wprowadzono swoiste ograniczenie podmiotowe, ograniczając katalog osób branych pod uwagę do osoby głównego reżysera, autora scenariusza, autora dialogów i kompozytora muzyki skomponowanej do utworu audiowizualnego. Wypada wszakże zauważyć brak korelacji pomiędzy art. 36 pkt 4 PrAut a przepisami szczególnymi dotyczącymi utworów audiowizualnych. W art. 69 PrAut ustawodawca za współtwórców utworu audiowizualnego *expressis verbis* uznaje: reżysera, operatora obrazu, twórcę adaptacji utworu literackiego, twórcę stworzonych dla utworu audiowizualnego utworów muzycznych lub słowno-muzycznych oraz twórcę scenariusza.

- 7 **7. Nowa regulacja utworów słowno-muzycznych.** Ustawą z 15.5.2015 r. o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. z 2015 r. poz. 994) dodano do art. 36 punkt 5, wprowadzający w stosunku do utworów słowno-muzycznych analogiczne rozwiązanie, jakie przyjęto w pkt 1 dla utworów współautorskich. Jednakże warunkiem zastosowania przedmiotowej regulacji jest to, aby elementy składowe utworu słowno-muzycznego – utwór słowny i utwór muzyczny – zostały stworzone specjalnie dla danego utworu słowno-muzycznego. W odniesieniu do tak powstałej całości (utworu słowno-muzycznego) 70-letni termin ochrony liczony jest od śmierci później zmarłego twórcy utworu słownego albo utworu muzycznego. Zgodnie z art. 3 noweli przepis ten stosuje się do utworów słowno-muzycznych, w których utwór słowny lub utwór muzyczny w dniu 1.11.2013 r. podlegał ochronie na podstawie przepisów dotychczasowych, oraz do utworów słowno-muzycznych stworzonych po tym dniu. Jeżeli rozpoczęte przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy korzystanie z utworu słowno-muzycznego było według przepisów dotychczasowych dozwolone, natomiast od tego dnia wymaga zezwolenia – może być ono kontynuowane na podstawie przepisów dotychczasowych.

Głównym celem noweli z 15.5.2015 r. było wdrożenie do polskiego prawa autorskiego dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/77/UE z 27.9.2011 r. zmieniającej dyrektywę 2006/116/WE w sprawie czasu ochrony prawa autorskiego i niektó-

rych praw pokrewnych (Dz.Urz. UE L Nr 265, s. 1). W zakresie czasu trwania autorskich praw majątkowych – wobec rysujących się rozbieżności w tym zakresie pomiędzy porządkami prawnymi państw członkowskich – dyrektywa 2011/77/UE dokonała harmonizacji okresu ochrony utworów słowno-muzycznych. Jak zauważa się w uzasadnieniu dyrektywy 2011/77/UE, sytuacja taka mogłaby stanowić przeszkodę w swobodnym przepływie towarów i usług, takich jak usługi transgranicznego zbiorowego zarządzania prawami.

W poprzednim stanie prawnym charakter relacji pomiędzy elementami składowymi utworu słowno-muzycznego mógł prowadzić do kwalifikacji takiego utworu na podstawie art. 9 ust. 2 PrAut jako utworu współautorskiego bądź też jako tzw. utworów połączonych (art. 10 PrAut), to zaś skutkowało zróżnicowaniem ich czasu ochrony. W pierwszym przypadku, zgodnie z art. 36 pkt 1 PrAut, prawa autorskie majątkowe wygasłyby z upływem lat 70 od śmierci ostatniego z twórców, w drugim czasie ochrony liczony byłby odrębnie dla utworu muzycznego i utworu słownego.

Komponenty utworu słowno-muzycznego cechuje znaczna samodzielność – zarówno muzyka, jak i słowa mogą być eksploatowane w sposób odrębny. W takich przypadkach czas ochrony poszczególnych komponentów utworu słowno-muzycznego jest obliczany na zasadach ogólnych.

Art. 37. [Rozpowszechnianie w częściach]

Jeżeli bieg terminu wygaśnięcia autorskich praw majątkowych rozpoczyna się od rozpowszechnienia utworu, a utwór rozpowszechniono w częściach, odcinkach, fragmentach lub wkładkach, bieg terminu liczy się oddzielnie od daty rozpowszechnienia każdej z wymienionych części.

1. Utwory rozpowszechniane w częściach. Artykuł 37 PrAut 1 normuje kwestię ustalenia rozpoczęcia biegu terminu wygaśnięcia autorskich praw majątkowych do utworów objętych art. 36 pkt 2 i 3 PrAut, a zatem utworów anonimowych oraz utworów, do których

prawa przysługują z mocy ustawy innej osobie niż twórca, w szczególnej sytuacji, gdy ich rozpowszechnienie następuje w częściach (bądź odcinkach, fragmentach lub wkładkach). Każda z tych części uzyskuje w zakresie ustalania biegu wygaśnięcia praw majątkowych samodzielność – termin ten obliczany jest bowiem dla każdej z nich odrębnie. Jako że przy obliczaniu terminu wygaśnięcia praw do przedmiotowych kategorii utworów stosuje się art. 39 PrAut, rozpowszechnienie poszczególnych części dokonane w tym samym roku kalendarzowym nie prowadzi do różnic w czasie ochrony.

Art. 38. *(uchylony)***Art. 39.** [Początek terminów]

Czas trwania autorskich praw majątkowych liczy się w latach pełnych następujących po roku, w którym nastąpiło zdarzenie, od którego zaczyna się bieg terminów określonych w art. 36 i art. 37.

1. **Początek biegu terminu.** Artykuł 39 PrAut stanowi regulację szczególną wobec przepisów KC poświęconych terminowi i jego obliczaniu. Początkiem biegu 70-letniego terminu wygaśnięcia autorskich praw majątkowych, w związku z powyższym przepisem, jest pierwszy dzień roku kalendarzowego, następującego po roku, w którym miało miejsce wymagane prawem zdarzenie. Powyższy sposób obliczania czasu trwania praw prowadzi – jak nietrudno zauważyć – do nieznacznego wydłużenia czasu ochrony. Jeżeli zdarzeniem, od którego zaczyna się bieg terminu, jest śmierć autora, a ta nastąpiła w początkach stycznia 1999 r., termin liczony jest od początku 2000 r. i upłynie 31.12.2070 r. Rzeczywisty czas ochrony będzie zatem wynosił blisko 71 lat.

Art. 40.⁴¹ *(uchylony)*

⁴¹ Art. 40 uchylony ustawą z dnia 11.09.2015 r. (Dz.U. z 2015 r. poz. 1639), która wchodzi w życie 1.01.2016 r.